

Hatodik díjazott

MENSÁROS LÁSZLÓ
színművész embersége és sugárzó művészete
MAGYAR ÖRÖKSÉG

Laudáció a Magyar Örökség-díjhoz

Szívesebben köszönténém élőben és személyesen a hetvenöt éve született Mensáros Lászlót, mint hogy most a nyolc éve eltávozott emlékét kelljen felidézniem.

A sors embere volt. A sorsé, amelyik dobálta, rángatta, cibálta. Hol fölemelte, hol a mélybe taszította, de a belső hullámverés sohasem csitult. Ez a belső hullámverés a lelkiismerete volt. Értelmiségi családban nőtt fel, bencés gimnáziumba járt. Hitét, vallási meggyőződését hazulról kapta, és azt a bencés nevelés megerősítette. A későbbi életvitele - színészi pályája - és vallásossága közti feszültség állandó önvizsgálatra készítette. Ritka volt életében a csendes időszak. De minden viharban emberül megállta a helyét. Ez a hely olykor börtön volt, olykor fizikai munkahely, de mindig győzedelmeskedett az állandó, az igazi munkahely: a színpad. Ez a győzelem nem volt könnyű, számtalan akadályt kellett legyőznie, megpróbáltatásokat elviselnie, amelyeket a sors rámért. Az 1946-47-es tanév első félévében az Országos Magyar Színművészeti Akadémia hallgatója volt, a második félévben a Széll József vezette Országos Színészegyesület Színészképző iskolájában folytatta tanulmányait. Az államosítás következtében megszűnő egyesületi színészképzőből - Várkonyi Zoltán közbenjárására - átvették a Színház- és Filmművészeti Főiskolára. 1949-ben azonban polgári származása miatt - többed magával - eltávolították a főiskoláról. Helyzetét reménytelennek látva elhatározta, hogy disszidál. Körmenden azonban elfogták, és tizenhárom hónapra elítélték. A kaposvári börtönben hat hónapig Cziffra Györggyel ült egy cellában. 1951 januárjában, huszonöt évesen szabadult. Régi barátja, Görgey Gábor segítségével a Nemzeti Színházba került, statisztaként. Szörényi Éva közreműködésével 1952-ben a debreceni Csokonai Színház társulatához került, immár színészként Debrecenben eljátszotta Rómeót, Ferdinándot az Ármány és szerelemben, Hlesztakovot a Revizorban, a színész szerepét az Éjjeli menedékhelyben, de rendezett operát is: a Traviátát. A debreceni évek csúcspontja a Hamlet volt. A bemutatóra 1956. március 16-án került sor. A rendező Térei Árpád volt, partnerei pedig Márkus László Claudius, Simor Erzsike Gertrudis, Örkényi Éva Ophelia szerepében. "Ez mint szerep, talán életem legnagyobb személyes élménye volt" - emlékezett vissza később a Hamletre egy TV-interjúban.

Az 1956-os forradalom első napjaiban a színház forradalmi bizottmányának elnökévé választották, majd beválasztották a városi forradalmi bizottmányba is.

1957 őszén Térei Árpád, Simor Erzsike, Andaházy Margit társaságában Debrecenből a Madách Színházhoz szerződött. A következő év augusztusában azonban a forradalomban vállalt szerepe miatt letartóztatták, 1959-ben két év és két hónapos börtönbüntetésre ítélték. Ennek felét letöltve amnesztiával szabadult. Segéd munkásként, pincérként dolgozott - ekkor már három gyerekről kellett gondoskodnia -, majd 1961-ben sikerült Aczél Györgynél elintézni a színház igazgató-rendezőjének, Berényi Gábornak, hogy a szolnoki Szigligeti Színház szerződtesse. Itt többek között Tuzenbach bárót (Csehov: Három nővér), Talbot-ot (Schiller: Stuart Mária), Miller muzsikust (Schiller: Ármány és szerelem), Higginst (Shaw: Pygmalion), Tartuffe-ot (Moliere) játszotta, közben Bicska Maxit Brecht Koldusoperájában vendégként az egri Gárdonyi Géza Színházban.

1964-ben került vissza a Madách Színházba. Az itt töltött húsz év alatt közel negyven darabban láthatta a közönség. Csak néhány fontosabb szerepet kiemelve ezekből: Illyés Gyula: Kegyenc (Maximus Petronius), Gyurkovics Tibor: Isten nem szerencsejátékos (Engelhardt Simon pap), Karinthy Ferenc: Dunakanyar (Domján Edit partnere), Görgey Gábor: Galopp a Vérmezőn (Örley Dénes tábornok), Turgenyev: Egy hónap falun (Rakityin), Shaw: Szent Johanna (Inkvizitor), Gorkij: Éjjeli menedékhely (Báró), Shakespeare: Hamlet (Polonius), Dürrenmatt: A nagy Romulus (Odoaker), Shaw: Sosem lehet tudni (Walter főpincér), Füst Milán: Catullus (címszerep), Csehov: Ványa bácsi (címszerep). Harwood: Öltöztető (Színész), Arbuzov: Kései találkozás (Tolnay Klári partnere), Thornton Walder: A mi kis városunk (a Rendező). Ez utóbbi szerepében szinte pályájának ars poeticáját, művészetének összefoglalóját adta.

Viszonylag korán vonult nyugdíjba: 1984-ben, egészségi állapotára hivatkozva. De nyugdíjasan sem pihent. Szívinfarktusa, több műtéte ellenére is vállalt szerepeket, elsősorban a nyugodtabb körülményeket biztosító vidéki színházakban: Debrecenben, Szegeden, Nyíregyházán. De a fővárosban is vállalt szerepeket: a Budapesti Kamaraszínházban, a Várszínházban, a Nemzeti Színházban (itt Widler: A mi kis városunk c. darabját rendezte és a Rendező szerepét is játszotta) és persze a Madách Színházban is. Utolsó szerepét is itt játszotta, ő volt az Idő Shakespeare Téli Rege c. darabjában. Háttal ült a közönségnek, csak egyszer állt fel, és szembefordulva, fekete kabátban, kalapban, ezüst fejű botra támaszkodva, ősz hajjal, hajlottan, de csillogó szemmel, derűvel mondta el az Idő monológját:

*Ki váltogatva napfényt és ködöt,
Jót s rosszat osztok, oldok és kötök,
Én, az Idő, kitárva szárnyamat
Most messze szálllok...*

*Hadd hagyjam el ma posztom,
Honnét öröktől örökkön osztom
Megújuló parancsaim! Ki látom
Mindazt, mi volt, mi van és lesz a világon:
A hajdant és majdant keverhetem.*

Egyszerre volt az idő és az időtlenség, egyetlen alakban a színházi örökkévalóság és a jelen.

Színpadi szerepei mellett szólni kell film- és televíziós szerepeiről is. Ötven filmben és TV-játékban szerepelt. Ezek közül kettőt említünk: a Kosztolányi Dezső "Aranysárkány"-ából készült filmben (rendezte: Ranódy László) a tragikus sorsú Novák tanár urat alakította, elnyerve vele 1967-ben a magyar filmkritikusok legjobb férfialakításáért járó díját, valamint a Bacsó Péter rendezte "Nyár a hegyen" című filmben játszott Szabó doktort. Ez utóbbi alakításáért az acapulcói (Mexikó) filmfesztiválon nyerte el a legjobb férfi szereplőnek megítélt díjat. (A díjátadáson nem vehetett részt, mert nem kapott útlevelet, a márvány talpazaton álló azték indián szobrot a Madách Színház büféjében kapta meg, az egyik próba szünetében.). Sokszor szerepelt a rádióban. 1989-ben ötvenhatos forradalom mártírjainak jelképes újratemetésén a 301-es parcellában Darvas Ivánnal felváltva olvasták fel a mártírok névsorát, megrendítően, hiszen hangjukban ott vibrál saját sorsuk is.

Mensáros László pályafutásának bemutatása nem lenne teljes, ha nemoznánk legendás emlékü önálló estjéről, "A XX. század"-ról. Ez a vers és próza összeállítás saját válogatása

volt, benne a XX. század történelmi viharaiban élő, a helyét, élete értelmét kereső ember gondolatai szólalnak meg. Alfred Nobelnek a XIX-XX. század fordulóján írt végrendeletével kezdődött és Fellini "Nyolc és fél" című filmje zárójelenetének szövegével és kísérezenejével fejeződött be. A bemutató 1965. november 20-án volt az Egyetemi Színpadon (a korábbi és később eredeti funkcióját visszkapott piarista gimnáziumi kápolnában). Ezt a bemutatót közel 1 500 előadás követte, Magyarországon a nagy művelődési központokban és isten háta mögötti kis települése presszóiban, valamint a külföldön élő magyarok meghívására Németországban, az USA-ban, Kanadában. Megmaradt hangfelvételen. Ez az ő öröksége, a XX. század, ahogy ő átélte, és mindannyiunk számára tolmácsolta. Itt van ő, itt áll közöttünk, mert csak az hal meg, akit elfelejtenek.

Czenner Mihály színháztörténész

Életrajz

Mensáros László (*1926. január 26. Budapest, +1993. február 7. Budapest): színész. A Színművészeti Főiskoláról politikai okokból kizárták (1949). 1952-ben kezdte pályáját a debreceni Csokonai Színházban. 1957-58-ban a Madách Színházban játszott. Az 1956-os forradalomban való részvétele miatt bebörtönözték (1958). Szabadulása után a szolnoki Szigligeti Színházhoz került (1961-64). 1964-84 között a Madách Színház tagja. 1965-ben az Egyetemi Színpadon megrendezett *XX. század* című estje egyedülálló volt a magyar előadóművészet történetében. Kitüntetései: Kossuth-díj (1980). Főbb szerepei: Tuzenbach (Csehov: Három nővér), Hamlet (Shakespeare), Hlesztakov (Gogol: A revizor), Higgins (Shaw: Pygmalion), Maximus (Illyés: A kegyenc), Catullus (Füst Milán), Rakityin (Turgenyev: Egy hónap falun), Tartuffe (Moliere), Bicska Maxi (Brecht-Weill: Koldusopera), Bokor Pál (Örkény: Vérrokonok), Férfi (Arbuzov: Kései találkozás). Főbb filmszerepei: Bolond április (1957), Aranysárkány (1966), Egy szerelem három éjszakája (1969), Szerelem (1970), Csillag a máglyán (1978), Hosszú vágta (1983), Redl ezredes (1984), És mégis... (1991), Vigyázók (1993).